

Egy szoknya, egy nadrág ...

a Kádár – korszak divatja

Tanár / Diák segédlet

Bevezetés (1. dia)

A mai alkalommal egy újabb kérést teljesíték!

Most a divatról szeretnétek többet megtudni, azon belül is, hogy egy adott korban mi számított kirívónak. Mivel nem adtatók meg pontos időszakot, ezért – az érettségi időszak kellős közepén – egy olyan korszakot választottam, amelyből akár még a középszintű szóbeli érettségire készülő diákok is profitálhatnak.

Akkor vegyük elő a szabász ollót, a tűt és a cernát és nézzük meg, hogyan lehet divatos egy nő, ha semmit nem lehet kapni az üzletekben?

Divat? (2. dia)

A mindenkori ruházatnak nemcsak testet fedő és védő gyakorlati szerepe van, hanem számos korhoz és néphez köthető történeti összefüggést is megvilágít (társadalmi helyzet, méltóságjelzés, ipari és művészet fejlettség, fényűzés, nemek, életkor és foglalkozás szerinti tagozódás).

A divatot lehet vizsgálni gazdasági, kulturális és társadalmi szempontból.

A divat az egyik hajtóereje a gazdasági fejlődésnek, mivel a divat által befolyásolt területen működő cégek haszonra tehetnek szert a divatos termékek/szolgáltatások révén. Ez ösztönzi a versenyt, amelynek során a divat időről időre illetve területileg változik. Mindez mozgásban tartja a gazdasági élet körforgását.

A divat más szempontból az emberi kultúra részének, az önkifejezés egyik eszközének tekinthető. Ez kiterjed az öltözködésre, az ember egyes használati tárgyaira, továbbá viselkedésére, társadalmi szokásaira, magatartási formáira is.

A divat ismét más szempontból - általános értelemben - a társas érintkezést és ezen belül az öltözködést irányító szokásokhoz való viszonyulást jelenti. Széles rétegeket, mint fogyasztókat befolyásol. Ez nemcsak a divat követésére, hanem elutasítására is vonatkozik.

A Kádár-korszak divatja

Divat Kádár előtt ... (3. dia)

1945 után az emberek többsége a háború előtti ruhatárát használta - már ami megmaradt belőle. Falun még hordták a hagyományos viseletet, a nők a fejkendőt, a többrétegű szoknyát, a férfiak pedig maradtak a csizmanadrág, kalap viselésénél. A falusi nők alsóruházatában a negyvenes években sok helyen még újdonságot jelentett, és egyáltalán nem volt elterjedt a bugyi viselete. Az újítások közé tartozott az is, hogy kezdett visszaszorulni a mezítláb járás, és a nők csizma helyett félcipőt kezdtek hordani, ami a pamutharisnya viseletének elterjedésével járt.

Az elhasználódott ruhák pótlására keveset költöttek, mert a meglévő ruhát igyekeztek nagyon megkímélni. Még jó ideig divat falun, hogy a férjhez menő lányokat ellátják kelengyével, akik ekkor megkapták szinte az egész életükre szóló ruhatárukat.

1945-46-ban a legnagyobb probléma az áruhiány: a női lapok kedvelt rovatai az élet újramegzésének gondjaival foglalkoztak. Tanácsokat adtak a hiánycikkek - élelmiszer, ruházat, ablaküveg - pótlásához, ugyanakkor már 1945 őszén olvashatóak voltak a párizsi divattal foglalkozó rövid írások. A lapok kisebb változtatásokkal a háború előtti szokásokat népszerűsítették, és tanácsokat adtak arra vonatkozóan, hogy az igényes nő miként öltözködjön a napszaknak megfelelően. Még volt délelőtti és délutáni, valamint esti ruha is.

A háború előtti illemszabályok is tovább éltek: illetlen viselkedésnek tartották a családtagok előtt lenge öltözékben mutatkozni, de kihívónak találták a túlságosan mély dekoltázst és a nagyon rövid szoknyát is. A hivatalnokoktól elvárás volt, hogy öltönyben és nyakkendőben jelenjenek meg a munkahelyükön. Ez a szabály azonban már a negyvenes évektől érvényét veszítette, amikor is a politikusok egyre gyakrabban jelentek meg nyakkendő nélküli kihajtott nyakú ingben, jelezve a dolgozó tömegekkel való azonosulásukat.

A munkásnők öltözködését a jövedelmi lehetőségeik erősen behatárolták, a divat követése, a divatlapok vásárlása nem volt rájuk jellemző. A ruhatáruk viszonylag szűkös volt, rendszerint egy-két váltás egyszerű szoknya-blúz kombinációból, néhány készruhából állt. A kisgyerekek haját elől kakastaréjba fésülték, és nagy szalagsokorral díszítették. A fiúk nyáron kantáros rövid-, télen hosszú nadrágot hordtak, és megkövetelték tőlük, hogy vigyázzanak a ruhájukra. Falun az asszonyok gyakran azon versengtek, ki tudja "szebben járatni" a gyerekeit.

1948 után éles váltás következett a divatban is. A „dolgozó nők” igényeinek kielégítésére már nem volt szükség divatszalonokra, egyediségre, szépségre. Az új jelszavak:

praktikum, egyszerűség, puritanizmus, uniformizálódás. A divatlapok már nem az egyedi ízlést dicsérték, hanem a konfekcióipar tízezres darabszámban gyártott - rendkívül gyenge minőségű - sorozattermékeit. Ezek a ruhadarabok ráadásul rosszul szabottak, unalmasak, konzervatívak voltak, hiszen a nyugati „kapitalista divat” utánzása ideológiai bűnnek számított. Tehát következtek az elszürkülés évei. Politikai elvárássá vált, hogy a külső megjelenésben is kifejezésre jusson a régi, polgári világgal való szakítás. Ezekben az években mindenki egyforma overallt, munkásruhát, micisapkát, lódenkabátot vagy egyszerű vászonruhát hordott. A közel egyformán öltözködő tömegben már nem lehetett megkülönböztetni a ruházata alapján senkit. A ruházkodás már nem jelölte senkinek a társadalmi pozícióját. Elvetendő kispolgári szokásnak minősítették a lakkcipő, a kalap és a nyakkendő viseletét, a női ruhákon a fodrot, a mélyebb dekoltázst, az ékszereket, bizsut, sőt még a rúzs, a körömlakk és a smink használatát is. A kor divatideálja a munkás férfi és nő viselete. A ruhák kiválasztásánál az olcsóság és a beszerezhetőség vált meghatározó szemponttá. A választék borzasztóan beszűkült, és folyamatos volt az áruhiány. Az öltözködésben a divat volt az utolsó szempont a választásnál: az emberek azt vették meg, ami éppen kapható volt, és örültek, ha egyáltalán hozzájutottak egy-egy ruhadarabhoz.

A városi férfiak öltözködésének tipikus darabjai a zöld vagy szürke lódenkabát, a micisapka, a nők többsége pedig kartonruhát, szoknyát és flanelblúzt viselt. Az 50-es években továbbra is rendeztek divatbemutatókat, ahol a konfekcióipar termékeit reklámozták. A Ruhaiipari Tervező Vállalat kollekcióit nagyüzemekben, ipari városokban mutatták be a dolgozó nőknek, miközben a kifutón pózoló modellek felett Rákosi és Sztálin képei függtek.

'56 után (4. dia)

Az 1956-os forradalom utáni fordulatot a divat világában is jól nyomon tudjuk követni. A puritánság, mint kötelező öltözködési ideál fokozatosan veszített a jelentőségéből, a nőiesség, az egyéniség vállalása egyre kevésbé minősült politikai kérdésnek. A lapokban ismét megjelentek az öltözködéssel, divattal foglalkozó rovatok, és már részletes tudósítások jelentek meg a párizsi, londoni divatbemutatókról. A változást jelzi az is, hogy az ötvenes évek második felétől a divatbemutatók a gyárakból átkerültek egy-egy település elegánsabb szállodájába, ahol már nem a munkás nők, hanem a korabeli városi elit nézte végig a legújabb ruhák bemutatóját.

Berobban a mini szoknya ... (5. dia)

A hatvanas években az áruhiány csökkent, az öltözködés színvonala már az egyes családok jövedelmi helyzetétől függött.

A fiatalok körében hihetetlenül népszerű lett, a legnagyobb hideggel dacolva is hordták. A miniszoknyák viselését nehezítette, hogy általában harisnyát és harisnyatartót hordtak, a harisnyanadrág nem volt még elterjedt, és csak „nyugatról” lehetett beszerezni. A középkorúak a térdet éppen csak takaró, vagy térdközépig érő szoknyát, ruhát hordtak. Tipikusan a 60-as évek divatja volt a rövid, A-vonalú ruha is.

Az 70-es években továbbra is a mini volt a divat ám emellett megjelentek az egyenes vonalú maxi szoknyák is, népi vagy keleti (elsősorban indiai) ihletésre.

A 60-70-es évek fordulóján jelent meg a trapéz nadrág, **(6. dia)** amihez mindkét nem tagjai vastag talpú lábbeliket viseltek. Ekkor kezdődött a farmer kultusza is, amit csak nagy nehézségek árán, kezdetben kéz alól, külföldről vagy a piacokon (Ecseri, Teleki) lehetett beszerezni, és így igazi presztízs ruhadarabbá vált. A 70-es évek második felében elkezdődött a hazai farmergyártás (Trapper farmer), de a márkás farmerek iránti igényeket így sem lehetett kielégíteni. Nagyon keresettek voltak a Cooper, a Wrangler, a Super Riffle márkák, igazán menőnek az számított, aki be tudott szerezni legalább egy ilyen darabot. A hazai kereskedelem pedig mindenféle akciókkal igyekezett a hazai Trappert reklámozni. 1980 márciusában például a Skála Coop szövetkezeti áruházakban Trapper-heteket rendeztek.

Bár az egyen farmer divatja mellett nem volt jellemző szoknyahossz. Kortól és stílustól függően a rövidtől a hosszúig mindent hordtak, a minik pedig igen változatos formában készültek. Egészen az 1990-es évekig nem változott számottevően a mini divatja, talán csak annyi történt, hogy megjelentek az igen rövid, gyakran neon színű sztrecs ruhák és szoknyák.

Mit hordtak az iskolában? (7. dia)

Az iskolások hétköznapi viselete a mackónadrág, póló, kötött pulóver vagy „mackófölső” volt, a nyakba pedig a legtöbb iskolában kötelező volt felkötni a kisdobosok vagy úttörők kék, piros nyakkendőjét. A diákok elmaradhatatlan egyendarabja volt a nejlonból készült kék iskolaköpeny is. Az ünnepeken a kisdobos és úttörő egyenruha volt kötelező: fehér, katonás szabású egyening, a vállpántba fűzhető síppal, sötét nadrág vagy szoknya, a derékra csatolható egyenövvel. És persze az elmaradhatatlan kék vagy piros nyakkendő.

Csináld magad! (8. dia)

Az igényes vonalvezetésű, kivitelezésű, a hazai és nemzetközi divatbemutatókon nagy sikerrel szereplő ruhadarabok a magyar üzletekbe már csak elvétve jutottak el.

A 70-es években a politikai vezetés már toleránsabbá vált a fogyasztói trendek iránt, a televíziózás elterjedése, utazási, vásárlási lehetőségek bővülése hozott egy kis fordulatot az öltözködési kultúrában. De még mindig jellemző volt a nagyszériás, kevésbé divatos konfekció ruha. A konfekcióméret azonban szinte senkire sem volt megfelelő, és arra nincs magyarázat, hogy miért dolgozott a ruhaipar évtizedekig olyan mérettáblázatok alapján, amelyek rövid karú, kocka testű emberekre készültek. A ruhákat vásárlás után, szinte biztos, hogy magunkra kellett igazíttatni. A korszak DIY (csináld magad) mozgalma volt a többség számára az egyetlen válasz a silány konfekcióra és az egyetlen megoldás a hordható minőségre. Mondhatni, mindenkinek volt egy ismerőse, aki tudott varrni, egyesekhez házi varrónő járt. A divatmagazinok, női magazinok is arra biztatták a nőket, hogy készítsék el saját maguk otthon kedvenc ruháikat, amihez mindig közöltek szabásmintákat, kötésmintákat. Hozzá lehetett jutni a Burdához, a Pramohoz, sőt, mivel Chanelet a szocialista vezetés valamiért kedvelte, egyes általa tervezett ruhák szabás- vagy kötésmintáit is leközölték a lapok. A szerencsésebbeknek külföldi rokonaiktól érkező csomagjaikban ott lapult a Vogue aktuális száma, ami aztán kézzel-kézzel járt.

Ruhacsempészet mesterfokon

Az utcán szembesültünk azzal, hogy az idelátogató külföldi turisták sokkal jobb ruhákat viselnek és elegánsabban öltözködnek mint mi. Az álszent Magyarországon egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy valami még sincs rendjén a szocialista ruhaiparral. Mi nem úgy néztünk ki, mint ők és ettől fogva a nyugati ruha presztízs értékűvé vált. A 3-4 évente engedélyezett külföldi utazások alkalmával a fő úticél nem a látványosságok megtekintése volt, hanem az üzletek látogatása. A valutakeretet cipőre, ruhára, pulóverre, harisnyára fizették ki. Szervezett ruha csempészbándák is voltak. A sportolók, és más kiváltságosok, akik többször is utazhattak külföldre, csinos kis összeget halmoztak föl a becsempésztett ruhaneműk, kiegészítők, parfümök ellenértékéből. Sokszor tízszeres áron is eladták honfitársaiknak a menő nyugati göncöt. Volt, aki teljes, egyhavi keresetét fizette ki a vágyott pulóverért.

A szocialista pártvezetés nem csak a politikát, a kultúrát, hanem a divatot is irányította és nem szerette. Mert a divat a változással egyenlő és a szocializmus irtózott a változástól, a divat az individualitással, az önkifejezéssel egyenlő, ami bomlasztotta a rendszert. A pártvezetés az egyénieskedés helyett, a szocialista csapatépítést, a kényszerkollektívizmust ajánlotta.

(9. dia) Amikor semmit nem lehetett kapni, akkor is tudtak csinosan és fantáziadúsan öltözni a nők. Kedvelt hobbi volt a horgolás, gyakori az otthoni ruhafestés, később a környező szocialista országokból jó holmikat lehetett behozni, és ami a legfontosabb: sokkal kevesebb ruhával is beérték a nők, a férfiak és a gyerekek is. A fogyasztói társadalom még messze, a tömött szekrényeknek és gardróboknak még se híre, se hamva - a fiatalok is megelégedtek néhány divatos holmival, a shoppingolás nem időtöltés volt - azt sem tudták, mi az. Igaz, nem is volt pazarlás és környezetszennyezés.

Én így tanítom ...

Készítette: Simonné Prezenszki Erzsébet levéltáros

Levéltár – pedagógiai digitális tananyag